

2012 року / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://orthodox.org.ua/article/zhurnali-zasidannya-svyashchennogo-sinodu-ukraïnskoï-pravoslavnoï-tserkvi-vid-20-grudnya-2012>.

34. Проект Закону України «Про вищу освіту» (автори – народні депутати України А. Яценюк, Л. Оробець) // Архів автора.

УДК 351.84:336.13

Ірина Сенча

ОЦІНКА СТАВКИ ДИСКОНТУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРОЕКТІВ ЗА МЕТОДОМ МІЖЧАСОВИХ ПЕРЕВАГ

У статті висвітлено проблему оцінки ставки дисконтування соціальних проектів; адаптовано методіку розрахунку ставки міжчасових переваг (SRTP) для соціальних проектів, що пропонуються для реалізації в Одеській області; розраховано ставку SRTP та здійснено прогнозування ставки SRTP для наступних часових періодів.

Ключові слова: *аналіз витрати-вигоди; соціальна ставка дисконтування, соціальний проект; ставка міжчасових переваг.*

Для об'єктивної оцінки соціальних проектів найчастіше пропонується використовувати систему критеріїв та показників, розроблену Міжнародною організацією вищих аудиторських установ (INTOSAI). Як об'єктивні критерії оцінки INTOSAI називає економічність, ефективність та результативність. При цьому економічність позначає своєчасність використання ресурсів максимально можливої якості, необхідних для реалізації програми або проекту, в потрібному обсязі й при мінімально можливих затратах. Під ефективністю розуміється оптимальне співвідношення між використаними людськими, фінансовими та іншими ресурсами і обсягом вироблених у результаті реалізації проекту товарів або послуг. Результативність – це кількісні або якісні результати проекту у зіставленні з декларованими в ньому цілями [7].

Показники, що відповідають зазначеним критеріям, визначаються окремо для кожного проекту, оскільки саме вони відбивають його змістовну складову. Проте, головним інвестором соціальних проектів найчастіше виступає держава і, зважаючи на обмеженість державних коштів і значну кількість соціальних проектів з частково або повністю співпадаючими цілями та прогнозними результатами, повинна бути методика, що надає можливість порівняння запропонованих проектів, цілі та прогнозні результати яких збігаються частково або повністю, й вибору з них найбільш ефективного. Такою може вважатися методика СВА-аналізу (cost-benefit analysis), тобто оцінка співвідношення витрат на реалізацію соціальних проектів і вигод від неї. Вказаний метод дозволяє порівнювати грошові вигоди, які передбачається одержати від використання коштів бюджету на реалізацію певних альтернативних проектів.

Методика СВА-аналізу успішно застосовується для оцінки ефективності соціальних проектів у багатьох країнах світу, але в Україні на сьогодні подібна оцінка для проектів, що реалізуються у суспільному секторі, практично не проводиться. Більш того, в існуючих нормативно-правових актах щодо розробки соціально значущих проектів відсутні як методика оцінки грошових вигод від реалізації проекту, так й методика оцінки соціальної ставки дисконтування.

Проблема використання СВА-аналізу для оцінки ефективності соціальних проектів вивчається з початку 20 століття, її вирішенню присвячено праці таких вчених: Ф. Рамсей (1928), В.Баумол (1968), Е. Кула (1985), Д. Пирс (1995) та ін. Питання оцінки ставки дисконтування висвітлюються в працях російських вчених В. Архипова, А. Ємел'янова, М. Шелунцової (2006–2012) та ін. До цього часу систематизовано підходи до визначення ставки дисконтування для Росії, розраховано її значення для країни в цілому і для її окремих регіонів. В Україні ставку дисконтування для країни у цілому на один часовий період (2012 рік) розраховано Л. Васютинською. Проте, науковці підкреслюють, що питання визначення соціальної ставки дисконтування залишається відкритим, оскільки потребують уточнення статистичні показники, які до неї входять; необхідна адаптація методики її розрахунку для конкретної країни і конкретного регіону. Крім того, для застосування наукових розробок у практичній діяльності необхідні розрахунки соціальної ставки дисконтування на декілька часових періодів і за такими статистичними показниками, які є у відкритому доступі.

Метою статті є адаптація методики визначення ставки SRTP для соціальних проектів, що пропонуються для реалізації в Одеській області з урахуванням таких статистичних показників, інформація про які є у відкритому доступі, розрахунок та прогнозування ставки SRTP для наступних часових періодів.

Використання ставки дисконтування для соціальних проектів дозволить значно покращити якість їх попередньої експертизи, підвищити обґрунтованість рішень щодо реалізації проектів у суспільному секторі за рахунок оцінки ефективності витрат бюджету.

Головною метою будь-якого соціального проекту є створення вигод для суспільства, тобто позитивний соціальний ефект. Як соціальні вигоди від реалізації проектів у суспільному секторі можуть виступати зниження рівня безробіття або злочинності, створення нових високооплачуваних робочих місць, зміни у структурі зайнятості населення, розширення спектру соціальних послуг або зниження їх вартості тощо.

Чисті поточні вигоди від реалізації проектів згідно з методикою СВА-аналізу розраховуються за тією ж формулою, що використовується для проектів приватного сектору:

$$NPB = \sum_{t=0}^n \frac{B_t - C_t}{(1+d)^t},$$

де NPB – чисті поточні вигоди (net present benefit);

B_t – вигоди в момент часу t

C_t – витрати в момент часу t;

d – соціальна ставка дисконтування;

n – життєвий цикл програми/проекту.

Проте, розрахунок величини d – соціальної ставки дисконтування – здійснюється за принципово іншими підходами. Ринкова ставка дисконтування не може застосовуватися для оцінки ефективності соціальних про-

ектів, оскільки часто для передбачених їх реалізацією продуктів або послуг ринкових аналогів не існує.

Ставку дисконтування для соціальних проектів можна розрахувати за моделлю оцінки соціальних міжчасових переваг (social rate of time preference – SRTP), в основі якої полягає припущення, що суспільство згодне відмовитися від частини споживання у теперішній час заради зростання добробуту майбутніх поколінь. Тобто за цим методом додатна соціальна ставка дисконтування відображає думку суспільства щодо того, у який саме період часу отримувати вигоди від проекту.

Для отримання розрахункової формули SRTP розв'язується задача максимізації функції суспільної корисності. Якщо функція суспільної корисності демонструє спадну тенденцію при зростанні споживання, що припускає утилітаристський підхід, то таким вимогам відповідає функція з постійною еластичністю граничної корисності [1]:

$$U(C_t) = \frac{1}{1-\mu} \cdot C_t^{1-\mu},$$

де $U(C_t)$ – корисність, що отримується від споживання у момент часу t ;

μ – параметр функції суспільної корисності від споживання, еластичність граничної суспільної корисності споживання.

Розв'язання задачі максимізації вказаної функції для неперервного і дискретного випадків докладно викладено у роботах [1; 3] та [2; 6], тому скористуємось їх результатами. Отже, визначення SPTR здійснюється за формулою:

$$SPTR = (1+g)^\mu (1+\rho) - 1,$$

де ρ – індивідуальна ставка міжчасових переваг;

g – темп зростання споживання на душу населення.

Серед науковців на сей час немає однозначної думки щодо незмінності у часі соціальної ставки дисконтування. Існує думка, що ставка дисконтування для соціальних проектів повинна зменшуватися зі збільшенням горизонту планування. Але більшість науковців (Е. Кула, Д. Пирс, М. Шелунцова та ін.) вважають, що соціальна ставка дисконтування повинна бути постійною, а її значення розраховуватися як середнє арифметичне всіх статистичних показників, що в неї входять, за достатньо великий проміжок часу. Слід зауважити, що у таких країнах, як Великобританія, США, Нідерланди, при визначенні соціальної ставки дисконтування є можливість аналізувати статистичні дані за значні часові періоди – від 20 до 50 років. Для нашої країни, а тим більш для її окремих регіонів це неможливо. Тому будемо розраховувати соціальну ставку за середніми арифметичними значеннями її показників за такий часовий період, відносно якого наявні офіційні статистичні дані.

Індивідуальна ставка міжчасових переваг, починаючи з 1995 року, розраховується за модифікованою формулою Рамсея [1]:

$$\rho = \delta + L,$$

де δ – «чиста» ставка міжчасових переваг;

L – рівень ризику для життя або ризик катастрофи.

При цьому вважається, що «чисту» ставку міжчасових переваг (δ) неможливо отримати існуючими методами емпіричних досліджень, тому пропонується використовувати $\delta=0$. Нульове значення позначає, що

зниження добробуту наступних поколінь за рахунок його підвищення для теперішнього покоління є несправедливим. Хоча деякі науковці вважають, що нульова «чиста» ставка дещо підсилює бідність одного покоління задля багатства іншого [1]. Проте слід враховувати, що ставка міжчасових переваг суспільства відрізняється від ставки індивідуума. І головною причиною цього є те, що суспільство розраховує на отримання сукупних вигод, тобто вигоди від реалізації соціальних проектів воно оцінює інтегровано. У цьому сенсі суспільство може оцінити майбутні вигоди більш високо і економити на теперішньому споживанні більше, ніж окремі індивідууми, що приймає рішення відносно використання власних збережень. І тоді застосування нульового значення «чистої» ставки міжчасових переваг є виправданим.

Щодо рівня ризику для життя або ризику катастрофи (L), то він трактується як оцінка можливості певної частини населення не дожити до того часу, коли планується отримати вигоди від реалізації проекту. Зазначений показник розраховується або як відношення кількості померлих осіб до чисельності наявного населення, або як відношення кількості померлих від зовнішніх причин до чисельності наявного населення. Проте у другому випадку значення соціальної ставки дисконтування може бути значно заниженим, тому пропонуємо застосувати перший варіант її розрахунку. Для Одеської області відповідні статистичні дані доступні з 1995 по 2011 роки [5], тому розрахунок зазначеного показника труднощів не викликає.

Для розрахунку темпу зростання споживання на душу населення (g) в Одеській області можна використати такі наявні у відкритому доступі статистичні дані: сукупні споживчі витрати домогосподарств (з 2007 по 2012 рік) та чисельність наявного населення [5]. Отже, показник g можна обчислити за часовий період з 2008 по 2012 рік як темп зростання споживчих витрат на душу населення у % до попереднього року.

Щодо еластичності граничної суспільної корисності споживання (μ), то відповідно до обраного виду функції суспільної корисності та з урахуванням доступності статистичної інформації вона розраховується за формулою Н. Стерна і М. Скотта [6]:

$$\mu = \frac{APC - \delta}{APS(APC - y) + y},$$

де APC – альтернативна вартість капіталу;

APS – середня норма збережень;

y – темп приросту доходу.

Як альтернативну вартість капіталу (APC) пропонується обрати середню ставку проценту за депозитами фізичних осіб (без депозитів до запитання), оскільки саме названа ставка відображає альтернативні можливості населення при розміщенні вільних грошових коштів. У нашому випадку відповідну інформацію за період з 2005 по 2012 рік можна отримати з офіційного інтернет-представництва Національного банку України [4].

Середня норма збережень (APS) може бути розрахована як відношення накопичувальної частини доходу населення до усього доходу. Для Одеської області відповідні статистичні дані доступні за період з 2005 по 2011 роки.

Для розрахунку темпу приросту доходу (y) найчастіше пропонується використовувати статистичний показник «темпу приросту реальної заробітної плати» [1, 6]. Але, на нашу думку, для Одеської області з ура-

хуванням значного перевищення реального наявного доходу населення над реальною заробітною платою це невиправдано занижує соціальну ставку дисконтування, тому пропонується використовувати показник «реальний наявний дохід населення», значення якого доступні за період з 2007 по 2011 рік. Отже, показник у можна обчислити за часовий період з 2008 по 2011 рік як темп зростання наявного доходу на душу населення у відсотках до попереднього року.

Відповідні розрахунки SPTR для Одеської області надано у таблиці 1.

лізу сценаріїв при припущенні, що кожен із показників може залишитися на середньому за часовий період рівні (базовий випадок), зменшитися до мінімального за цей період значення (песимістичний сценарій) або зрости до максимального (оптимістичний сценарій).

Відповідні розрахунки надано у таблиці 2.

Отже, за даними таблиці 2, у 2013 році соціальна ставка дисконтування буде знаходитися у межах від 4,06 % до 5,15 % із найбільш ймовірним значенням у 4,58 %. У 2014 році SPTR може приймати значення від 3,73 % до 5,55 %, а у 2015 – від 3,50 % до 5,85 %, тобто

Таблиця 1

Соціальна ставка міжчасових переваг для Одеської області

Показник	Роки				Середнє значення
	2008	2009	2010	2011	
Чисельність наявного населення, тис. осіб	2394,7	2392,2	2391	2388,7	-
Кількість померлих, осіб	37951	35859	36144	33688	-
Рівень ризику для життя, <i>L</i>	0,01585	0,0149	0,0151	0,0141	0,0150
Споживчі сукупні витрати домогосподарств, млн. грн.	38323	40940	49701	62594	-
Темп зростання споживання на душу населення, <i>g</i>	0,3462	0,0694	0,2146	0,2606	0,2061
Альтернативна вартість капіталу, <i>APC</i>	17,8	20,9	15,7	16,0	-
Реальний наявний дохід на одну особу, грн.	11757,4	12404,2	16275,2	18878,4	-
Реальний наявний дохід на одну особу у відсотках до попереднього року	133,89	105,50	131,21	115,99	-
Накопичення на одну особу, грн.	151,3849	196,4604	222,4549	168,2189	-
Середня норма збережень, <i>ARS</i>	0,012876	0,015838	0,013668	0,008911	-
Еластичність граничної суспільної корисності споживання, <i>μ</i>	0,1344	0,2008	0,1208	0,1387	0,1487
<i>SPTR</i> = 0,043686 або 4,37%					

Отже, соціальна ставка дисконтування для Одеської області у 2012 році повинна була становити 4,37 %.

Для визначення значення SPTR для наступних часових періодів необхідно знайти прогнозні значення показників, що в неї входять: рівню ризику для життя (*L*), темпу зростання споживання на душу населення (*g*) та еластичності граничної суспільної корисності споживання (*μ*). Прогнозні значення показників можна отримати або за побудовою відповідних регресійних моделей, або за аналізом сценаріїв [3].

Враховуючи дуже короткий розрахунковий часовий період, регресійні моделі не нададуть прогнози з достатнім ступенем точності (наприклад, для моделей, що описують зміну в часі темпу зростання споживання на душу населення, максимальний коефіцієнт детермінації *R*² становить 0,53). Тому скористаємось методом ана-

розмах між прогнозованими значеннями зростає з кожним роком у середньому на 0,6 %.

При цьому оптимальне значення не змінюється (що обумовлено розрахунком середніх значень показників за попередні часові періоди) і становить 4,58 %.

⇒ Застосування СВА-аналізу при експертизі соціальних проектів є необхідним в умовах сучасної України, оскільки саме він дозволяє порівнювати грошовий еквівалент соціального ефекту від їх реалізації та відкидати заздалегіть неефективні проекти на етапі їх попередньої оцінки, що дозволить знизити ризик прийняття невірних управлінських рішень у суспільному секторі та оптимізувати витрати бюджету.

Методика СВА-аналізу передбачає визначення ставки дисконтування для соціальних проектів, яку можна розрахувати за моделлю оцінки соціальних міжчасових

Таблиця 2

Визначення соціальної ставки дисконтування на період 2013–2015 рр.

Показники	Сценарії								
	Песимістичний			Базовий			Оптимістичний		
	2013	2014	2015	2013	2014	2015	2013	2014	2015
<i>L</i>	0,015	0,015	0,015	0,016	0,015	0,015	0,015	0,015	0,015
<i>g</i>	0,192	0,172	0,157	0,223	0,223	0,223	0,248	0,264	0,276
<i>μ</i>	0,143	0,139	0,137	0,149	0,149	0,149	0,159	0,166	0,171
<i>SPTR</i>	0,041	0,037	0,035	0,046	0,046	0,046	0,052	0,056	0,059

Діана Слабих

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВРЯДУВАННЯ

Стаття присвячена вивченню проблем взаємодії між органами публічної влади різних рівнів в країнах ЄС. Розглянуто характер зв'язків взаємодії між органами влади: координаційні, реординаційні, субординаційні. Досліджено особливості взаємодії в контексті європейського врядування. Окреслено механізми залучення бізнесу та третього сектора у формуванні та реалізації спільних європейських політик.

Ключові слова: європеїзація, європейське врядування, взаємодія.

переваг. Для розрахунку можуть бути використані такі статистичні показники: рівень ризику для життя, темп зростання споживання на душу населення, еластичність граничної суспільної корисності споживання. У розрахунку використовуються середні арифметичні значення вказаних показників за якомога більший часовий період.

Оскільки регіони України значно відрізняються один від одного за рівнем соціально-економічного розвитку, соціальну ставку дисконтування необхідно розраховувати не для країни у цілому, а для кожного з її регіонів окремо.

Для Одеської області такі розрахунки можуть бути здійснені за наявними у відкритому доступі статистичними даними за період з 2008 по 2011 роки. Таким чином, ставка дисконтування однозначно визначається для 2012 року і становить 4,37 %.

Для 2013–2015 років можливо розрахувати прогнозовану ставку дисконтування за методом аналізу сценаріїв: у 2013 році соціальна ставка дисконтування буде знаходитися у межах від 4,06 % до 5,15 % із найбільш ймовірним значенням у 4,58 %; у 2014 році SPTR може приймати значення від 3,73 % до 5,55 %, а у 2015 – від 3,50 % до 5,85 %.

Отримані значення соціальної ставки дисконтування можуть використовуватися як гранична оцінка розробниками соціальних проектів, що пропонуються для реалізації в Одеській області.

Проте слід зазначити, що розрахована соціальна ставка дисконтування придатна тільки за умов короткострокового та середньострокового планування, оскільки часовий ряд доступних статистичних даних дуже короткий. Крім того, підхід міжчасових переваг не враховує специфічних ризиків проектів. Тому подальшого дослідження вимагає питання розрахунку соціальної ставки дисконтування для довгострокового планування і з урахуванням галузевої специфіки.

Література.

- Архипов В. М., Емельянов А. М. Оценка социальной ставки дисконтирования / В. М. Архипов, А. М. Емельянов // Финансы и кредит. – Москва: ООО «Издательский дом ФИНАНСЫ и КРЕДИТ», 2006. – Вып. 17. – С. 49–55.
- Васютинська Л. А. Оцінювання ефективності програм/проектів у суспільному секторі / Стан та перспективи розвитку фінансової системи України (Коллективна монографія)/ під ред. д.е.н., проф. О. О. Непочатенко – Умань: Вид-ць «Сочинський», 2012. – С. 83–90.
- Емельянов А. М., Шелунцова М. А. Использование подхода ставок межвременных предпочтений для оценки социальной ставки дисконтирования / А. М. Емельянов, М. А. Шелунцова // Корпоративные финансы (электронный журнал). – 2007. – Вып. 1. – С. 9–17.
- Офіційне інтернет-представництво Національного банку України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=57897.
- Офіційний веб-сайт Головного управління статистики в Одеській області / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.od.ukrstat.gov.ua>.
- Шелунцова М. А. Оценка социальной ставки дисконтирования в проектах общественного сектора: автореф. дис. на получение научн. степени канд. экон. наук: 08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит» / М. А. Шелунцова. – Москва, 2011. – 24 с.
- INTOSAI's Professional Standards Committee (PSC) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.psc-intosai.org>.

✦ В науці державного управління все більше уваги приділяється проблемі європеїзації державного управління: розглядаються та аналізуються зміст та сутність поняття, його складові, основні принципи тощо. Водночас, європеїзацію необхідно розглядати у нерозривній єдності до джерела її виникнення, а саме – діяльності Європейського Союзу. ЄС – це не наддержавне утворення, як США, не міжнародна організація. Аналізуючи усі процеси, які пов'язані з діяльністю ЄС та запровадженням європейських стандартів в будь-якій діяльності українського суспільства, необхідно зважати на унікальність та особливість цього утворення, оскільки сьогодні ЄС – єдине інтеграційне утворення, яке досягло своєї кінцевої мети і функціонує в такій формі. Становлення ЄС відбувалося протягом тривалого відрізка часу і пов'язано з різними аспектами реформування суспільного життя в залежності від появи спільних політик, органів управління та ін. Однією зі сфер регулювання безперечно виявилася сфера публічного управління. Аналіз зарубіжних та вітчизняних наукових джерел показує, що на сучасному етапі кінцевою метою європеїзації публічного сектору є запровадження європейського управління або врядування.

✦ Питання європейського врядування досліджуються європейськими та російськими науковцями протягом двох останніх десятиліть. Серед відомих авторів: А. Бенц, М. Яхнетфус, Б. Колер–Кох, О. Дегтерьова, Є. Корольов та інші. З вітчизняних науковців засади та особливості європейського врядування досліджують І. Грицак О. Оржель, В. Кривцова, І. Нагорна та ін. Характер взаємодії між органами влади та особливості цієї взаємодії є предметом дослідження в працях І. Литвина, Л. Прокопенко, І. Ісаєнко тощо.

✦ Водночас, впровадження європейського управління в Україні не розглядається у зв'язку з підготовкою України до вступу в ЄС і необхідністю вироблення механізмів співпраці з наднаціональними інституціями ЄС, адже на сучасному етапі складно уявити, яким чином вітчизняні управлінські системи могли б співпрацювати з ними, а питання визначення ключових механізмів, на основі яких співпрацюють ці структури і в чому полягає зміст європейського врядування, все ще залишаються недостатньо вивченими.

✦ Мета даної статті – визначити особливості взаємодії між органами влади в контексті європейського врядування.

Постановка проблеми

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

Мета